

INGLIZ TILINI O'QITISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING AFZALLIKLARI

*Avloniy nomidagi Pedagogik mahorat
milliy instituti 1- bosqich tayanch doktoranti
Zebuniso Nurtayeva Murodali qizi.*

Annotatsiya. Ushbu maqolada ingliz tilini o'qitish jarayonida raqamli texnologiyalardan foydalanishning nazariy va amaliy asoslari tahlil qilingan. Raqamli ta'lim vositalarining afzalliklari, zamonaviy pedagogik jarayondagi o'rni, xorijiy va mahalliy olimlarning qarashlari yoritilgan. Shuningdek, ingliz tilini o'qitishda raqamli texnologiyalarning qo'llanishi bilan bog'liq muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari ham ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: ingliz tili, raqamli texnologiyalar, ta'lim metodologiyasi, innovatsion vositalar, interaktiv ta'lim, multimediya

Kirish

XXI asrda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi ta'lim sohasida tub o'zgarishlarga sabab bo'lmoqda. "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi doirasida ham mamlakatimizda ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, raqamli vositalar asosida yangi pedagogik texnologiyalarni joriy etish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilab berilgan [3].

Xususan, ingliz tilini o'qitish jarayonida raqamli texnologiyalardan foydalanish o'quvchilarning bilim olish jarayonini soddalashtiradi, til o'rganish motivatsiyasini oshiradi hamda o'qituvchi va talaba o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlaydi. Globalizatsiya sharoitida ingliz tili xalqaro muloqotning asosiy vositasiga aylangan bir paytda uni samarali o'rgatish uchun innovatsion yondashuvlarga ehtiyoj yanada ortmoqda [2].

Maqolaning maqsadi — ingliz tilini o'qitishda raqamli texnologiyalardan foydalanishning afzalliklarini tahlil qilish, mavjud tajribalarni ko'rsatish va istiqbolli yondashuvlarni aniqlashdir. Maqola quyidagi vazifalarni amalga oshirishni ko'zda tutadi:

ingliz tilini o'qitishda raqamli texnologiyalarni qo'llashning nazariy asoslarini yoritish;
zamonaviy ta'lim vositalarining afzalliklarini tahlil qilish;
xorijiy va o'zbek olimlari qarashlarini solishtirish;
mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo'llarini ko'rsatish.

Asosiy qism.

1. Raqamli texnologiyalarning ta'lim jarayonidagi o'rni

Ta'limning an'anaviy shakllari o'quvchilarning cheklangan imkoniyatlari bilan farqlanadi. Bunda o'quv jarayoni ko'proq o'qituvchi faoliyatiga bog'liq bo'ladi. Raqamli texnologiyalar esa bu jarayonni interaktiv, moslashuvchan va individual qiladi. Prensky (2010) "raqamli avlod" tushunchasini kiritib, zamonaviy o'quvchilar uchun ta'lim jarayonida raqamli muhitni joriy qilish shartligini ta'kidlagan [5].

Bachmann (2017) o'z tadqiqotlarida raqamli vositalar yordamida o'quvchilarning mustaqil ishlash ko'nikmalari rivojlanishini va til o'rganishda motivatsiya oshishini ko'rsatadi [4].

2. Ingliz tilini o'qitishda raqamli texnologiyalarning afzalliklari

Raqamli texnologiyalar ingliz tilini o'qitish jarayonida bir qancha muhim afzalliklarni beradi. Ushbu afzalliklarni quyidagi asosiy jihatlar bo'yicha ko'rib chiqish mumkin:

2.1. Individual yondashuv imkoniyati

An'anaviy sinf darslarida o'quvchilarning til bilish darajasini hisobga olish qiyin bo'lsa, raqamli texnologiyalar bu masalani yengillashtiradi. Onlayn platformalar (Moodle, Duolingo, Quizlet va boshqalar) orqali o'quvchilar o'z bilim darajasiga mos mashqlarni bajarish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu esa har bir o'quvchiga shaxsiylashtirilgan ta'lim olish imkonini beradi [4]. Shuningdek, sun'iy intellekt asosida ishlovchi dasturlar (masalan, ChatGPT, Grammarly) o'quvchilarning individual xatolarini aniqlash va darhol tuzatish imkonini yaratadi.

2.2. Interaktivlik va faol ishtirok

Ingliz tilini o'qitishda interaktivlik muhim rol o'ynaydi. Video darslar, audio fayllar, virtual suhbat dasturlari va onlayn testlar o'quvchilarning jarayonda faol qatnashishini ta'minlaydi. Masalan, BBC Learning English yoki TED-Ed kabi resurslar orqali o'quvchilar real hayotiy vaziyatlarni tinglab, ularni tahlil qilishlari mumkin. Bu jarayon tilni nafaqat nazariy, balki amaliy o'zlashtirish imkonini ham beradi.

2.3. Moslashuvchanlik va qulaylik

Raqamli ta'limning eng katta afzalliklaridan biri bu — o'quv jarayonining istalgan joy va vaqtda davom ettirilishi. Masalan, mobil ilovalar yordamida o'quvchi avtobusda, uyda yoki dam olish paytida ham ingliz tili mashqlarini bajarishi mumkin. Shu sababli raqamli texnologiyalar til o'rganishni "doimiy jarayon"ga aylantiradi.

2.4. Multimediya orqali ko'pkanallilik

Psixologlarning tadqiqotlariga ko'ra, bilimlarni turli sezgi kanallari orqali qabul qilish ta'lim samaradorligini oshiradi [9]. Raqamli texnologiyalar yordamida o'quvchilar ingliz tilini nafaqat matn orqali, balki ovoz, video, grafik, animatsiya kabi turli shakllarda o'zlashtirishadi. Masalan, YouTube'dagi ta'limiy videolar orqali o'quvchilar talaffuzni tinglaydilar, subtitrlar orqali matnni o'qiydilar va video

mazmunini tahlil qiladilar. Bu esa to'rt asosiy ko'nikmaning (tinglab tushunish, o'qish, yozish, gapirish) bir vaqtda rivojlanishiga xizmat qiladi.

2.5. Madaniyatlararo kommunikatsiya imkoniyati

Ingliz tili xalqaro aloqa vositasi sifatida chet elliklar bilan to'g'ridan-to'g'ri muloqot qilishni talab etadi. Raqamli texnologiyalar orqali o'quvchilar onlayn suhbatlarda qatnashishlari, turli millat vakillari bilan real vaqt rejimida til amaliyotini oshirishlari mumkin. Masalan, italki yoki Tandem kabi platformalarda o'quvchilar ingliz tilida muloqot qilib, o'z darajasini oshiradilar. Bu jarayon nafaqat tilni o'rgatadi, balki o'quvchilarning madaniyatlararo kompetensiyasini ham rivojlantiradi [7].

2.6. Motivatsiyani oshirish va gamifikatsiya

Ko'plab tadqiqotlarda ta'kidlanishicha, ingliz tilini o'rganishda motivatsiya muvaffaqiyat kalitidir. Raqamli ilovalarda o'yin elementlari (ball to'plash, daraja oshirish, reyting tizimi) keng qo'llanadi. Bu jarayon "gamifikatsiya" deb ataladi [10]. Duolingo kabi dasturlar foydalanuvchini mukofotlash, kundalik mashqlarni bajarishga undash orqali ularning qiziqishini kuchaytiradi. Natijada, o'quvchilar ingliz tilini muntazam ravishda mashq qilishadi.

2.7. Ta'lim samaradorligini oshirish

Raqamli texnologiyalar ta'lim samaradorligini oshirishga yordam beradi. Bir tomondan, ular o'qituvchilar uchun darslarni vizual va audio materiallar bilan boyitish imkonini bersa, boshqa tomondan, o'quvchilarning o'zlashtirish jarayonini monitoring qilishni osonlashtiradi. Masalan, Moodle tizimi orqali o'quvchilarning bajarilgan topshiriqlari avtomatik tahlil qilinadi va natijalar bo'yicha statistik hisobot olinadi. Bu esa o'qituvchiga individual yondashuvni qo'llash imkonini beradi.3. Ingliz tilini o'qitishda raqamli texnologiyalar vositalari

Raqamli ta'lim vositalarining asosiy turlari quyidagilardan iborat:

Onlayn kurslar va platformalar: Coursera, EdX, Moodle, BBC Learning English.

Mobil ilovalar: Duolingo, Quizlet, Memrise.

Multimediya resurslari: YouTube videolari, podkastlar, interaktiv testlar.

Virtual haqiqat (VR) va aralash ta'lim (Blended learning).

4. Xorijiy va o'zbek olimlarining qarashlari

Xorijiy adabiyotlarda raqamli texnologiyalarning o'quv jarayonidagi samaradorligi keng yoritilgan. Masalan, Warschauer (2015) raqamli media yordamida maktablarni tubdan transformatsiya qilish mumkinligini ta'kidlaydi [2].

O'zbek tadqiqotchilari ham ingliz tilini o'qitishda multimedia va raqamli vositalarning samaradorligini ko'rsatib o'tganlar. Abduazizova (2021) ingliz tilida eshitib tushunish va talaffuzni rivojlantirishda interaktiv dasturlar ahamiyatini alohida qayd etadi [6].

5. Amaliy tajribalar va muammolar

Ingliz tilini o'qitishda raqamli texnologiyalarni qo'llashning samaradorligini o'rganish bo'yicha so'rovnoma tashkil qilinib o'rganildi va quyidagi natija tahlil qilindi.

1-bo'lim: Umumiy ma'lumotlar

1. Sizning o'qituvchilik stajingiz necha yilni tashkil etadi?

- A) 1–3 yil
- B) 4–7 yil
- C) 8–15 yil
- D) 15 yildan ortiq

2. Siz asosan qaysi ta'lim bosqichida dars berasiz?

- A) Maktab
- B) Litsey/Kollej
- C) Oliy ta'lim

2-bo'lim: Raqamli texnologiyalardan foydalanish tajribasi

3. Ingliz tili darslarida qanchalik tez-tez raqamli texnologiyalardan foydalanasiz?

- A) Har kuni
- B) Haftasiga bir necha marta
- C) Oyda bir necha marta
- D) Hech qachon

4. Siz eng ko'p foydalanadigan raqamli vositalar qaysilar? (bir nechta variant tanlashingiz mumkin)

- A) Interaktiv taqdimotlar (PowerPoint, Canva, Prezi va h.k.)
- B) Onlayn platformalar (Google Classroom, Moodle, Edmodo)
- C) Mobil ilovalar (Duolingo, Quizlet, Kahoot, Memrise va h.k.)
- D) Videodarslar (YouTube, Coursera va h.k.)
- E) Sun'iy intellekt vositalari (ChatGPT va h.k.)

3-bo'lim: Afzalliklar

5. Raqamli texnologiyalar darslarda qanday afzallik beradi deb hisoblaysiz?

- A) O'quvchilar motivatsiyasini oshiradi
- B) O'quv jarayonini qiziqarli qiladi
- C) Tinglab tushunish va talaffuzni yaxshilaydi
- D) Mustaqil ta'lim olish imkoniyatini kengaytiradi

6. Sizningcha, raqamli vositalar yordamida eng samarali rivojlantiriladigan ko'nikma qaysi?

- A) Listening
- B) Speaking
- C) Reading
- D) Writing

4-bo'lim: Muammolar va kamchiliklar

(7th international scientific and practical conference)

7. Raqamli texnologiyalardan foydalanishda duch keladigan asosiy muammolaringiz nimalar?

- A) Internet tezligi va texnik nosozliklar
- B) O‘quvchilarning telefon va gadjetlarga haddan tashqari qiziqishi
- C) Dars vaqtining ko‘p sarflanishi
- D) O‘qituvchilarning malakasi yetarli emasligi

8. Raqamli texnologiyalarni samarali qo‘llash uchun qanday qo‘llab-quvvatlash kerak deb o‘ylaysiz?

- A) Maxsus trening va seminarlar tashkil etish
- B) Ta’lim muassasalarida texnik bazani yaxshilash
- C) O‘qituvchilarga metodik qo‘llanmalar berish
- D) O‘quvchilarga nazoratni kuchaytirish

5-bo‘lim: Yakuniy savol

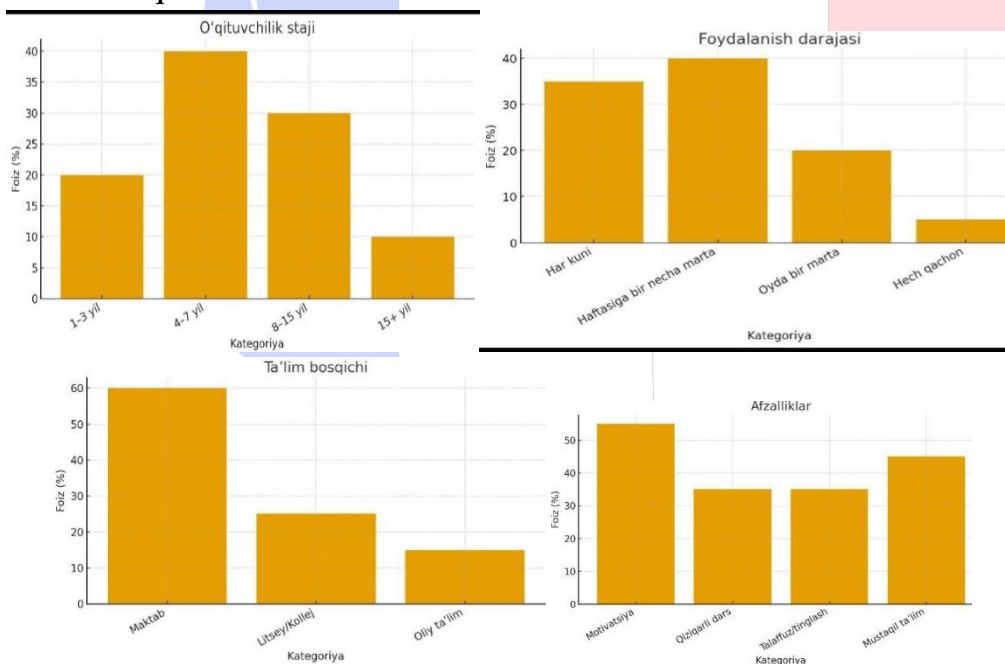
9. Sizing fikringizcha, ingliz tilini o‘qitishda raqamli texnologiyalar an’anaviy usullardan qanchalik samaraliroq?

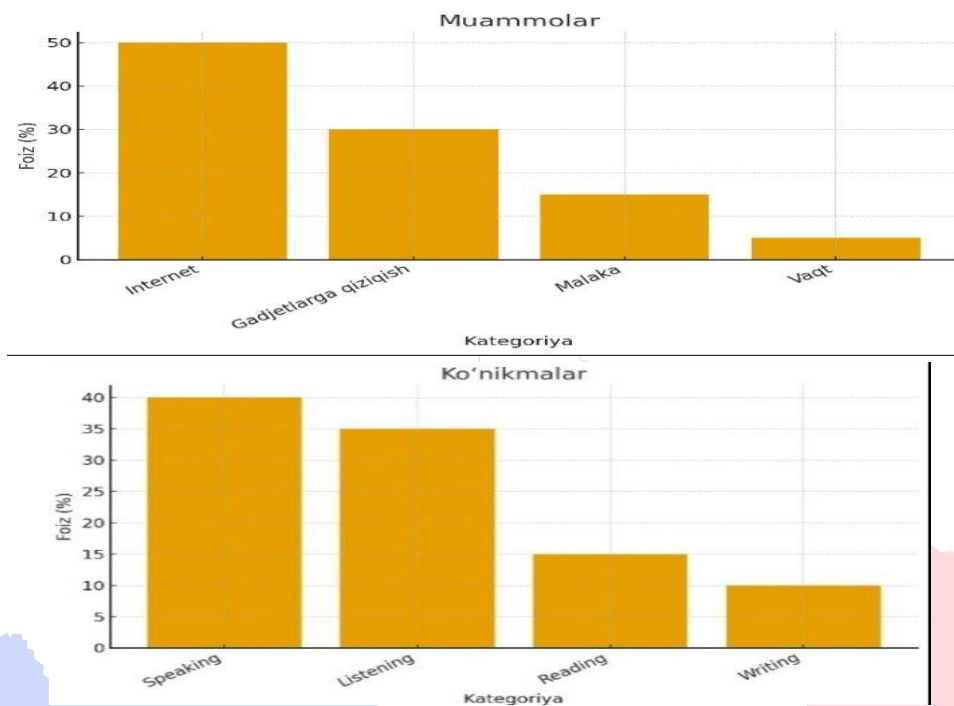
- A) Juda samarali
- B) O‘rtacha samarali
- C) Kuchsiz samarali
- D) Umuman samarali emas

10. Raqamli texnologiyalarni ingliz tili ta’limida yanada samarali qo‘llash uchun sizning takliflaringiz:

So‘rovnoma natijalari (namunaviy tahlil)

So‘rovnomada jami 50 nafar ingliz tili o‘qituvchilari ishtirok etdi. Natijalar quyidagicha tahlil qilindi:

O'qituvchilik staji bo'yicha: 40% ishtirokchilar 4–7 yillik tajribaga ega, 30% — 8–15 yil, 20% — 1–3 yil, qolgan 10% esa 15 yildan ortiq stajga ega.

Ta'lim bosqichi bo'yicha: 60% maktab o'qituvchilari, 25% litsey/kollej, 15% esa oliy ta'lim vakillari.

Raqamli texnologiyalardan foydalanish darajasi: 35% o'qituvchilar har kuni, 40% haftasiga bir necha marta, 20% oyda bir marta, 5% esa umuman foydalanmasligini bildirdi.

Ko'p qo'llaniladigan vositalar: eng yuqori ko'rsatkich onlayn platformalar (70%), undan keyin mobil ilovalar (65%), interaktiv taqdimotlar (60%), videodarslar (50%) va sun'iy intellekt (30%).

Afzalliklari bo'yicha: 55% ishtirokchilar texnologiyalar motivatsiyani oshirishini, 45% mustaqil ta'limga yordam berishini, 35% esa talaffuz va tinglashni rivojlantirishini ta'kidlashdi.

Ko'nikmalar bo'yicha: 40% “Speaking”, 35% “Listening”, 15% “Reading”, 10% “Writing”ni eng samarali rivojlanadigan ko'nikma sifatida belgilashdi.

Muammolar bo'yicha: eng katta muammo internet sifati (50%), o'qituvchilarning gadjetlarga haddan tashqari qiziqishi (30%), o'qituvchilarning malakasi (15%) va vaqt yetishmasligi (5%).

Takliflar: ko'pchilik o'qituvchilar maxsus trening va texnik bazani yaxshilash zarurligini ta'kidlagan

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, ingliz tilini o'qitishda raqamli texnologiyalardan foydalanish zamonaviy ta'limning ajralmas qismiga aylangan. Ularning afzalliklari —

moslashuvchanlik, interaktivlik, individual yondashuv va motivatsiyaning oshishi — ta'lim jarayonining samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

Shu bilan birga, mavjud muammolarni bartaraf etish orqali raqamli ta'lim vositalaridan yanada samarali foydalanish mumkin. Kelgusida ingliz tilini o'qitishda sun'iy intellekt, virtual reallik va adaptiv o'qitish tizimlari kengroq qo'llanilishi kutilmoqda.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Ходжамкулов У.Ц. Инновационные технологии в обучении иностранным языкам. – Т.: Fan va texnologiya, 2020. – 184 с.
2. Warschauer M. Learning in the Cloud: How (and Why) to Transform Schools with Digital Media. – New York: Teachers College Press, 2015. – 220 p.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 6-noyabrdagi "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi to'g'risidagi PF-6079-son Farmoni.
4. Bachmann D. Digital Tools in Language Education: Opportunities and Challenges. – Berlin: Springer, 2017. – 197 p.
5. Prensky M. Teaching Digital Natives: Partnering for Real Learning. – London: SAGE Publications, 2010. – 240 p.
6. Abduazizova D. Ingliz tilini o'qitishda multimedia texnologiyalarining samaradorligi // Ta'lim innovatsiyalari jurnali. – Toshkent, 2021. – №3. – Б. 45–52.
7. Littlejohn A., Pegler C. Preparing for Blended e-Learning. – London: Routledge, 2014. – 256 p.
8. Beatty K. Teaching and Researching Computer-Assisted Language Learning. – London: Routledge, 2013. – 272 p.
9. Bax S. CALL—Past, Present and Future // System. – 2003. – №31(1). – P. 13–28.
10. Chapelle C. A. Computer Applications in Second Language Acquisition. – Cambridge: CUP, 2001. – 304 p
11. Motteram G. Innovations in Learning Technologies for English Language Teaching. – London: British Council, 2013. – 264 p.
12. Kukulska-Hulme A., Shield L. An Overview of Mobile Assisted Language Learning (MALL) // ReCALL. – 2008. – №20(3). – P. 271–289.
13. Egamberdiyev S. Raqamli texnologiyalar asosida ta'lim samaradorligini oshirish // Pedagogika va innovatsiyalar jurnali. – Toshkent, 2022. – №2. – Б. 60–67.
14. Reinders H., White C. The Theory and Practice of Online Learning. – Calgary: AU Press, 2016. – 345 p.
15. Hockly N., Dudeney G., Pegrum M. Digital Literacies. – London: Routledge, 2013. – 230 p.